

Mistr Jan Hus

v polemice a za katedrou

Překlady, komentáře a poznámky
Jana Nechutová a Jana Fuksová

FILOZOFICKÁ FAKULTA
MASARYKOVA UNIVERZITA

#431

#431

OPERA FACULTATIS PHILOSOPHICAE
UNIVERSITATIS MASARYKIANAE

SPISY FILOZOFICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY

muni
PRESS

Mistr Jan Hus

v polemice a za katedrou

Překlady, komentáře a poznámky

Jana Nechutová a Jana Fuksová

FILOZOFICKÁ FAKULTA
MASARYKOVA UNIVERZITA

#431

BRNO 2015

Kniha vychází díky podpoře Grantové agentury ČR v rámci projektu GA ČR 13-21620S „Magistri Iohannis Hus Opera omnia. Ediční projekt v rámci přípravy Husova výročí v roce 2015“.

Za laskavé poskytnutí práva k publikaci folií Liber decanorum děkujeme
Ústavu dějin Univerzity Karlovy – Archivu univerzity Karlovy.

Recenzovali: doc. PhDr. Hana Bočková, Dr.
Mgr. Pavel Černuška, Ph.D.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Hus, Jan

Mistr Jan Hus v polemice a za katedrou /
překlady, komentáře a poznámky Jana Nechutová a Jana Fuksová.

Vydání první. – Brno : Masarykova univerzita, 2015. –

(Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity; číslo 431)

Částečně přeloženo z latiny

ISBN 978-80-210-7873-4

27-1-051 * 27-337 * 27-1 * 27-4 * 27-72 * 27-285.4 * 316.776 * 27-475.5
* 808.51-022.342 * 811.124*25 * 811.162.3*25 * (437.3)

– Hus, Jan, asi 1371–1415

– křesťanští teologové – Česko – 14.–15. století

– křesťanští reformátoři – Česko – 14.–15. století

– křesťanská teologie – Česko – 14.–15. století

– křesťanský život

– církev

– křesťanské polemiky – Česko – 14.–15. století

– disputatione – Česko – 14.–15. století

– kázání – Česko – 14.–15. století

– slavnostní projevy – Česko – 14.–15. století

– překlady z latiny – 2011–2020

– překlady do češtiny – 2011–2020

– monografie

– texty

– kritická vydání

27-1/-2 – Křesťanská teologie. Dogmatická teologie [5]

© 2015 Jana Nechutová, Jana Fuksová

© 2015 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8242-7 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-7873-4 (brožovaná vazba)

ISSN 1211-3034

DOI: 10.5817/CZ.MUNI.M210-7873-2015

OBSAH

PŘEDMLUVA	7
1. Je Husovo dílo známé?	7
2. Čím chce přispět tato kniha	8
3. Místo ediční poznámky	10
4. K překladu	11
KÁZÁNÍ A POLEMIKY	
Jděte i vy na mou vinici (Ite et vos in vineam meam)	15
Traktát o třech pochybnostech (De tribus dubiis)	25
Proti Johnu Stokesovi (Contra Iohannem Stokes)	32
Stručné poučení o odpustcích (Contra cruciatam I)	41
Proti křížové výpravě (Contra cruciatam II)	44
Leták proti odpustkům (Contra cruciatam III)	47
PROMOČNÍ PROMLUVY	
Úvod k promočním promluvám	53
Snažil se činit, co je spravedlivé (Studuit agere, quod iustum est)	58
Ať přijde kukačka (Veniat cuculus)	65
Tohle všechno odhod' (Proice omnia ista)	73
Buď dobrým synem! (Filius esto bonus)	78
Ke všem obtížím stavte se čelem (Forcia adversis opponite pectora rebus) . . .	82
Nechcete-li se ničeho bát ... (Si vultis nichil timere ...)	89
PŘÍLOHY	
Příloha I De tribus dubiis (kritický přepis originálu ze starého tisku)	97

Příloha II Odpustkové listiny papeže Jana XXIII.	103
---	-----

DOKUMENTAČNÍ PŘÍLOHY

1. Zápis o Husově bakalářské zkoušce a promoci, rok 1393, Liber decanorum, f. 77r	111
2. Zápis o Husově magisterské zkoušce, rok 1396, Liber decanorum, f. 84r	112
3. Zápis o Husově děkanátu na artistické fakultě, rok 1401, Liber decanorum, f. 100r	113

SEZNAMY

Seznam zkratk	117
Edice přeložených textů	117
Překlady	117
Soupis Husových pramenů	117
České překlady zdrojů	119
Citovaná Husova díla	120
Subsidia	120

PŘEDMLUVA

1. Je Husovo dílo známé?

Vše, co se o Janu Husovi ví, říká, píše, všechno zkoumání jeho díla a namnoze i jeho životního běhu, je závislé na textech, jejichž je autorem. Ač je Jan Hus jednou z významných osobností české a tím i evropské kultury, není jeho dílo plně zpřístupněno. V moderní kritické edici, v řadě Mistra Jana Husa Opera omnia, jež vycházela v nakladatelství Academia, vyšly ve druhé polovině minulého století všechny Husovy české spisy, většinu latinských však v moderní kritické edici nemáme. Bylo sice učiněno několik pokusů tento stav změnit a v současnosti vycházejí kritické edice Husových latinských spisů v belgickém Turnhoutu, tedy sice v zahraničí, ovšem prací českých editorů, stále zde ale jsou Husovy texty, a není jich málo, které můžeme číst pouze ve staré edici, již pořídil na konci 16. století luteránský humanista Flacius Illyricus, a je dost i těch, které nejsou vydány ani ve starém tisku, máme je pouze v rukopisech.

Filologové, jejichž prací kritické vydávání textů je, vědí, a vědí to i jejich kolegové historici, teologové, filozofové, religionisté a všichni další, kdo se Husovým dílem jakkoli odborně zabývají, že pro solidní poznání středověkého textu nestačí studovat text pouze z rukopisu (přitom je studium starého rukopisného textu náročná a obdivuhodná práce, vyžadující značnou znalost i zkušenost) nebo ze starého tisku, dokonce ani z novější edice, jichž řadu pořídili historikové a teologové zejména v první polovině 20. století. Potřebujeme edice kritické; ty vzniknou – velmi přibližně řečeno – srovnáním všech dochovaných rukopisných čtení daného textu, a tak nás pokud možno doprovodí ke znění, jaké pravděpodobně vyšlo z pera vydávaného autora (nebo podle jeho diktátu), v našem případě Husa; takové edice nám také leccos prozradí o dalším osudu, o tzv. rukopisné tradici

textu, tedy o tom, jak, kdy a proč, eventuálně i kým, byl opisován. Nadto se z kritické edice dozvíme, jak autor díla pracoval, zejména co ze starší literatury měl k dispozici a jak s ní zacházel: středověký literární tvůrce i spisovatel odborného traktátu se při svém výkladu opíral o takzvané autority. Z nich první a nejvíce respektovaná byla Bible, latinská Vulgáta a její komentátoři, je zde však bezpočet dalších zdrojů, jak zjistíme při četbě tohoto výboru (nejvýrazněji u Husových promočních projevů). Zvláště u Husa musíme již zde zmínit časté citáty, jež bral ze svého předního učitele a vzoru, anglického reformátora Jana Wyclifa. Středověk totiž nesdílel naši moderní představu o originalitě, pojem literárního vlastnictví případně literární krádeže mu byl cizí: „autority“ měly sloužit k argumentaci a k legitimní podpoře zastávaného stanoviska. Postřehnout, zjistit a pokud možno přesně identifikovat tyto zdroje vydávaného textu je rovněž povinností editora. Takto pořízený a vybavený text je onou kritickou edicí, bez níž je práce se studovaným spisem ne-li nemožná, tedy jistě riskantní – leccos, ba mnohé, může být a někdy opravdu je jinak.

Odborná práce se středověkými latinskými texty, tedy i s mnoha spisy M. Jana Husa, může pokračovat tlumočením do moderního jazyka, v našem případě do češtiny. A zde jsou další rizika, která český překladatel sdílí se svými kolegy, překladateli z jiných jazyků, a z nichž některá vyvstávají i při překladu moderního, nejen historického, textu. Pro historický text je specifické dvojí – za prvé reálie, které nejsou současnému čtenáři běžně známé a často ani povědomé a je třeba mu přiblížit buď vynalézavým překladem nebo opisem, v některých případech je nutno sáhnout k vysvětlivce. Za druhé je to sklon k archaizaci a monumentalizaci, jemuž překladatel jen obtížně odolává, neboť se mu výchozí text jako archaický a monumentální jeví, ač na své posluchače ve své době takto nepůsobil, a neměl by tak tudíž působit ani na ty, kdo budou číst nebo poslouchat překlad.

2. Čím chce přispět tato kniha

Tato publikace přináší překlad několika Husových prací, jež dodnes do češtiny přeloženy nebyly. Předcházející odstavce této předmluvy upozornily na nedostatek kritických edic spisů českého reformátora, a i při volbě textů pro tento překlad bylo třeba sáhnout k takovým, které kritickou edicí nemají; stalo se tak v jednom případě, kdy je znění dochováno pouze ve zmíněném norimberském tisku Flacia Illyrika. U jednotlivých položek na edice, z nichž překlad vychází, vždy upozorníme.

Výběr Husových spisů a spisků k tomuto překladovému souboru byl veden snahou o žánrovou rozličnost a o to, aby byly představeny texty různého obsahu a adresované odlišnému publiku. Podané texty se dělí do dvou větších celků: první (I.) přináší Husovy názory, jak je autor formuloval v kázání, v traktátu – kvestii, a v polemice, obsahem druhého (II.) jsou překlady Husových proslavů při baka-lářských a magisterských promociích jeho studentů.

Kniha vychází díky podpoře Grantové agentury ČR v rámci projektu GA ČR 13-21620S „Magistri Iohannis Hus Opera omnia. Ediční projekt v rámci přípravy Husova výročí v roce 2015“.

Za laskavé poskytnutí práva k publikaci folií Liber decanorum děkujeme
Ústavu dějin Univerzity Karlovy – Archivu univerzity Karlovy.

Recenzovali: doc. PhDr. Hana Bočková, Dr.
Mgr. Pavel Černuška, Ph.D.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Hus, Jan

Mistr Jan Hus v polemice a za katedrou /
překlady, komentáře a poznámky Jana Nechutová a Jana Fuksová.

Vydání první. – Brno : Masarykova univerzita, 2015. –

(Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity; číslo 431)

Částečně přeloženo z latiny

ISBN 978-80-210-7873-4

27-1-051 * 27-337 * 27-1 * 27-4 * 27-72 * 27-285.4 * 316.776 * 27-475.5
* 808.51-022.342 * 811.124*25 * 811.162.3*25 * (437.3)

– Hus, Jan, asi 1371–1415

– křesťanští teologové – Česko – 14.–15. století

– křesťanští reformátoři – Česko – 14.–15. století

– křesťanská teologie – Česko – 14.–15. století

– křesťanský život

– církev

– křesťanské polemiky – Česko – 14.–15. století

– disputatione – Česko – 14.–15. století

– kázání – Česko – 14.–15. století

– slavnostní projevy – Česko – 14.–15. století

– překlady z latiny – 2011–2020

– překlady do češtiny – 2011–2020

– monografie

– texty

– kritická vydání

27-1/-2 – Křesťanská teologie. Dogmatická teologie [5]

© 2015 Jana Nechutová, Jana Fuksová

© 2015 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8242-7 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-7873-4 (brožovaná vazba)

ISSN 1211-3034

DOI: 10.5817/CZ.MUNI.M210-7873-2015

3. Místo ediční poznámky

Překlady jsou pořízeny pokud možno na základě spolehlivých moderních kritických edic Husových spisů, v jediném případě podle starého tisku, tam, kde nová edice neexistuje, u traktátu – kwestie De tribus dubiis. Na několika málo místech, na něž v poznámkách upozorňujeme, bylo přihlédnuto ke čtení rukopisů. Výchozí originály uvádíme v předmluvách k jednomu každému textu.

Poznámky pod čarou se týkají téměř výlučně autorit, tedy citátů ze starších autorů, jež Hus uvádí jako ilustrace nebo jako podpůrné argumenty svých tvrzení. Tyto poznámky jsou vypracovány podle způsobu uplatňovaného v kritických edicích, nespokojují se s povšechným údajem o zdroji Husova citátu, ale i zde se snažíme o určení místa podle nejnovější kritické edice citovaného autora; místo však určíme pouze knihou (liber) a kapitolou (caput, capitulum), popřípadě paragrafem, jen ve výjimečných případech, kde k tomu byl specifický důvod, uvádíme i stránku edice.

Bibliografický údaj o použitých edicích citovaných autorit v poznámkách neuvádíme, podle jména autora a díla je uživatel může vyhledat na konci knihy v seznamu Husových zdrojů. Náš pokus určit pokud možno všechny Husovy „auctoritates“ a odkázat na jejich nejnovější edice, což u překladové publikace není samozřejmé a běžné, zamýšlíme jako skromný příspěvek ke studiu Husovy literární činnosti, případně jako výpomoc budoucím editorům jeho latinských spisů.

Zvláštním případem jsou citáty z Aristotela: Hus přirozeně neměl k dispozici jeho řecké originály (ostatně, jak bylo v jeho době samozřejmé, řecky neznal), nýbrž uváděl slavného filozofa podle jeho středověkých latinských překladů, jejichž soubor nazýváme „Aristoteles Latinus“. Tohoto „Latinského Aristotela“ jsme vyhledávaly pomocí stejnojmenné elektronické databáze (Aristoteles Latinus Database), vydané nakladatelstvím Brepols v Turnhoutu: přebíráme ve zkráceném znění její údaj včetně povinného odkazu na místa aristotelského korpusu, „Bekkerovo číslo“ (odkazy ke stránce a odstavci klasické kritické edice Corpus Aristotelicum, jež vydávala Královská Pruská akademie v Berlíně, Academia Regia Borussica, v letech 1831 – 1870, a jejímž hlavním editorem byl klasický filolog Immanuel Bekker). Hus mohl mít některé Aristotelovy texty v latině k dispozici, pravděpodobněji však čerpal jednak z vlastní paměti studenta artistické a později i teologické fakulty, jednak z některého souboru významných vět Aristotelových spisů; takovým souborem jsou Auctoritates Aristotelis, vydané v Paříži 1974 Jacquelinou Hamesse. Editorka uvádí velký počet rukopisů tohoto florilegia, 10 z nich z pražských rukopisných knihoven, je tedy víc než pravděpodobné, že tento soubor Hus po ruce měl. Z toho důvodu odkazujeme v podčarovém aparátu vedle údaje z Aristoteles Latinus Database také k této edici.